19e JAARGANG No. 42 21 JULI '39

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Ds R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeni; Ds F. A. den Boeft, Rotterdam; Ds E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Potterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer—de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Ds D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis—Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Ds J. van Herksen, Ermelo; Ds B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Ds H. Mulder, Deventer; Ds A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Ds J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Ds N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Ds C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Ds M. Vreugdenhil, Meliskerke; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Ds D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJsel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers: OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes. Telefoon No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling. Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar. Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdart.: Het Nieuw-Testamentische beloftebegrip, II. — Kerkelijk leven: „Het verbond Gods", III. De scheuring in Amerika, X. Palestina diorama's. Psychoanalytische geschiedbeschrijving. De kleine Catechismus van Zacharias Ursinus, VII. — Even parkeeren: Doubleeren. — Literatuur en kunst: Een nieuwe Bijbelsche roman. — Opvoeding en onderwijs: Niet transigeeren. — Het boek van de week: Verworpen Christendom, I. — Uit de buitenl. kerken: Eene Amerikaansche synode in zitting, II. — Stemmen uit onze kerken: Enige kantteekeningen bij het „Rapport inzake tucht over doopleden", I. Een korte gedachtenwisseling over cijfers en feiten. — Persschouw. — Kerknieuws. — Bijlage: Heidelb. Catechismus, blz. 177—184.

HOOFDARTIKEL

Het Nieuw-Testamentische beloftebegrip. [1])

II.

Hiermee hebben we de bespreking van het beloftebegrip bij Paulus beëindigd. Toch is daarmee de rijkdom van het Nieuwtestamentisch gebruik van dit woord bij lange nog niet uitgeput. Want den Hebreënbrief noemden we nog niet. Als er nu één Nieuwtestamentisch boek is, dat de verhouding van het oude verbond met zijn beloften in verband gezet heeft met de bedeeling van het nieuwe verbond, dan is het Hebreën toch wel. Terstond als de belofte in Hebr. 4:1 het eerst genoemd wordt, is ze eschatologisch van inhoud: „Hoeden we er ons daarvoor, zoolang de belofte van in te gaan in zijn rust nog geldig blijft, dat niet iemand van u eens zou blijken te laat gekomen te zijn" (vert. Grosheide). De belofte is hier betrokken op de rûst — den sabbathsvrede die allen wenkt, die hier in den tijd het evangelie geloofd hebben. Dien sabbathsvrede hebben ze hier als belofte!

In hoofdstuk 6 is het weer de Abrahamsbelofte, die de schrijver behandelt, zie de vss 12, 13, 15 en 17. Alleen wordt daar nog er bij vermeld dat God de belofte door een eed bekrachtigd heeft — om de erfgenamen der belofte overvloediger te bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad.

Hoofdstuk 7:6 behandelt de Abrahamsbelofte onder nieuw aspect. Abraham wordt, hoewel hij de beloften had, gezegend door Melchizedek. Abraham — staande hier op het toppunt van eer en glorie. De lijken der verslagen koningen van Sodom en Gomorra liggen nog in het dal Siddim bij de lijmputten. Zijn kameelen torsen de vracht van een geweldigen buit. Hij heeft de belofte van een groot volk — en toch is hij de mindere, hij wordt gezegend. Hij buigt zich onder den zegen van een ander. Waarin lag die hoogheid van Melchizedek? Wel, omdat hij een priester was „die het niet naar de wet van een vleeschelijk gebod geworden is, maar naar de kracht van onvernietigbaar leven. Want van hem wordt getuigd: gij zijt priester in eeuwigheid naar de orde van Melchizedek" (vert. Grosheide 7:16, 17). In Melchizedek's ambt was in principe gegeven het heil dat Abraham in belofte had. Daarom kon Melchizedek Abraham zegenen. Hier zegent hij, die koningschap en priesterschap bezit niet krachtens den dood van zijn vader, maar zonder vader en zonder moeder, krachtens onverbreekbaar leven, hem, die den dood in zich draagt en van hèt leven nog slechts als beloofteleven weet. In Melchizedek's ambt bloeit nog iets van de glorie van het eeuwige leven, dat ook Adam eens zag aanlichten in het paradijs, en hij die midden in een stervende wereld, de belofte van het eeuwige leven heeft, wordt door dezen zegen ongemeen in geloof gesterkt. Ook hem wacht dat leven — alleen in de belofte. Hier werpt de groote priester naar de orde van Melchizedek zijn schaduwen vooruit in Hem naar wiens orde hij zijn priesterschap zou zien benoemen.

De volgende plaatsen Hebr. 8:6, 9:15, en 10:36 spreken van de betere belofte van het nieuwe verbond. Met „beter" zal hier bedoeld zijn volmaakter (zie Grosh. bij 7:19). De Abrahamsbelofte, maar nu ontdaan van zijn Oudtestamentischen vorm. Verder spreken zij van de belofte van de eeuwige erfenis die verkregen wordt na het doen van den wil Gods.

Veel uitvoeriger gaat Hebreën weer over de belofte spreken in Hebreën 11, waar de kracht van het beloftegeloof in bijna monotoon klinkende zinnen wordt uitgesproken: Door het geloof is Abraham een inwoner geweest in het land der belofte als in een vreemd land, en heeft in tabernakelen gewoond met Izaäk en Jacob, die mede-erfgenamen waren derzelfde belofte, want hij verwachtte de stad die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is (Hebr. 11:9 en 10). Zoo groot was de spankracht van Abrahams geloof dat hij, levend in Kanaän, in het land, dat hem beloofd was en waar hij zich dus a.h.w. op blind had kunnen staren, iederen dag, dat hij er in rondtrok, zijn geloofsoog richtte op de stad die fundamenten heeft.

Hij, de Semietische herdersvorst, die in tenten woonde, zag oprijzen een stad, opgericht door God. Een stad — het inbegrip van cultuur en ontwikkeling, diametraal staande tegenover wat Abraham nu bezat. Maar hij geloofde het, omdat God het beloofd had.

Heeft Abrahams geloof hier in beginsel al niet gegrepen naar de stad van Openb. 21: het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel. Openb. 21:2? Heeft hier het geloof van Abraham niet reeds gegrepen naar de voleinding der eeuwen in sterke geloofskracht?

En dan — hoe sterk Abrahams geloof in de belofte was, blijkt ook uit vs 17. Izaäk werd door hem geofferd, daar hij overlegde dat God machtig was hem ook uit de dooden te verwekken. God had hem een groot volk beloofd, had hem dat onder eede toegezegd. Dat had Abraham nu te gelooven, zoo vast te gelooven, dat hij zelfs Izaäk, in wien hij als het ware de aanvankelijke vervulling van Gods belofte voor zich zag, zou moeten kunnen verliezen. Zag Abraham Izaäk aan, dan zag hij a.h.w. het begin van de stad die fundamenten heeft, zag hij het leven in beginsel gloren. En toch — moet hij nu dezen Izaäk den dood inzenden, moet hij de fundamenten, die God ging leggen, schijnbaar verbreken — geloovende Gods belofte?

Zoo openbaart Hebreën 11 ons de spankracht van Abrahams geloof in zijn verwachten van de beloofde stad en het beloofde leven.

* * *

Thans resten ons nog enkele plaatsen ter bespreking. Allereerst 2 Petr. 3:4 en 9. De belofte wordt nu direct betrokken op het eeuwige leven. Er is zelfs twijfel gerezen of God ooit deze belofte vervullen zal, maar, zegt Petrus, de oorzaak dat de toekomende eeuw nog niet op deze eeuw is ingebroken, is de lankmoedigheid Gods, die wil dat niet eenigen verloren gaan, maar dat zij allen tot bekeering komen. De belofte zal vervuld worden, ja zeker, maar eerst moet Christus' kerk zijn pleroma, zijn vervulling bereikt hebben. De wereld en haar voortbestaan hangt aan de kerk, daarom is God lankmoedig. Het laatst bezigt de Nieuwtestamentische openbaring het beloftewoord in 1 Joh. 2:25: dan spreekt de apostel der liefde het ook met evenzooveel woorden uit: „en dit is de belofte die Hij ons beloofd heeft: het eeuwige leven". Daarin culmineert tenslotte alle belofte: het eeuwige leven. Het is dat leven waarvan Johannes in zijn evangelie spreekt: alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gezonden heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Joh. 3:16.

* * *

Wanneer we nu het geheel van de Nieuwtestamentische gegevens inzake de belofte overzien, dan vallen twee dingen dadelijk op. Het eerste is, dat vrijwel alle belofte in het nieuwe verbond terugwijst naar de Abrahamsbelofte en het tweede dat alle belofte vooruitwijst naar de eschatologie, naar het oprichten van een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, die hun bestand hebben in Gods sabbath, in het eeuwig zalig leven.

We doen daarom goed ons eerst te realiseeren wat de Abrahamsbelofte inhield. In Gen. 15 wordt ons geopenbaard het verbond, dat God met Abraham gesloten heeft. Daar ontvangt Abraham in dat verbond de groote belofte van een erfgenaam. God leidde Abraham in een visioen naar buiten en liet hem de sterren tellen, die daar fonkelden aan den Oosterschen donkeren hemelkoepel en God zeide: zoo zal uw zaad zijn! God belooft Abraham een groot zaad. Denk u even in, dien ouden man, wiens grijzende haren reeds wijzen gaan op den dood, die hier onherroepelijk volgt op alle aardsche leven, krijgt de belofte, de openlijke aanzegging van een groot volk en een tijd later (Gen. 17) krijgt hij het geheele land Kanaän als eeuwige bezitting toegezegd, dus wordt hem hier voorgesteld in beloftevorm een eeuwig leven en een eeuwige bezitting. Want voor een Semiet is eeuwig niet iets kwalitatief gansch anders dan de tijd, maar voor hem is de eeuwigheid een lange reeks van jaren tot in het oneindige geprojecteerd. Welnu: in dat groote volk, dat zaad als het zand der zee en de sterren des hemels is voor Abrahams Semietische bevattingsvermogen geprojecteerd het eeuwige leven. Maar in belófte: hij bleef Abraham, die pas lang daarna in de geboorte van Izaäk het onderpand, de aanvankelijke vervulling ging zien.

Maar nog iets moest Abraham leeren en wel dit, dat dat eeuwige leven niet kwam door zijn verwekking van Izaäk, noch door zijn veroveren van Kanaän, maar langs den weg van bloedstorting. Abraham moest Izaäk, het beloftekind, b e s n ij d e n. Daarin moest hij leeren dat het niet zijn kracht was die hier werkte, maar dat er bloed moest vloeien, wilde dat groote volk komen, wilde het eeuwige leven neerdalen in deze tijdelijke werkelijkheid.

Abraham is gestorven — de belofte-vervulling heeft hij niet gezien. En de dood is doorgegaan en heeft ze weggevaagd, heel dat zaad van Abraham, eeuw in, eeuw uit. Wel werd nu duidelijk gezien, dat Abraham een belófte gekregen had. Maar ook dit werd gezien, dat Gód hier de beloover was. Dat het een belofte van het verbond was, die God kwam vervullen aan allen, die met geloof die belofte omhelsden, d.w.z. die de belofte belofte lieten. Zoo zag de geloovige Israëliet in het vrederijk van Salomo iets lichten van de sabbathsrust en van het eeuwige leven, dat beloofd was. Maar ook Salomo's rijk is onderhevig geweest aan de verandering der tijdelijke dingen en de dood ging door zijn deel te eischen. De Israëliet heeft het eeuwige leven nimmer gezien in deze wereld!

Totdat daar eens in een gesprek tusschen, men zou zeggen twee rabbi's, deze woorden gesproken werden: „Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem." Joh. 3:36.

De Zoon heeft het eeuwige leven. Wat na Adams val verborgen gebleven was en een groot geheim geworden, dat alleen als belofte gekend werd, is met Jezus Christus in deze wereld gezien geworden.

1) Lezing gehouden op 't XV-de Lustrum van F. Q. I.

Hij, de tweede Adam, het zaad van Abraham en de Vredevorst, is metterdaad den dood gestorven, den dood vol van helsche smarten, Hij heeft Zijn bloed, d.w.z. Zijn leven vergoten in deze wereld. Hij is nedergedaald tot in de benedenste deelen der aarde — maar hij is niet den weg gegaan van alle Abrahamszonen. Hij heeft het leven geopenbaard, gemanifesteerd en aan het licht gebracht. Daarom is Paschen der dagen glorie. Toen heeft het pneuma, de beloftegeest met hemelsche krachten op dezen Abrahamszoon beslag gelegd, en heeft het bloed, dat hem eens in de aderen klopte, stilgezet en gemaakt tot een pneumatisch leven. Hij is verheerlijkt naar lichaam en geest. Hij bezit nu het eeuwige leven. Daarmee is de belofte, aan Abraham gegeven, in vervulling gegaan, d.w.z. vol geworden, vol van zin.

Want nu behoeft niet meer op een groot volk gehoopt te worden — want het leven, dat dit volk afbeeldde in zijn nimmer-endende geslachten, is thans onverderfelijk aan het licht gebracht.

Men behoeft ook niet meer op een groot land te hopen, want de Paaschkoning heeft nu in bezit genomen hemel en aarde. Hij is verhoogd aan 's Vaders rechterhand en regeert daar alle ding.

Door lijden tot heerlijkheid — naar de Schriften — dat is het program, dat deze Abrahamszoon schreef boven Zijn werken!

En toch — schrijnt in dit alles iets, en vallen over het felle licht dat dit belijden in ons harte werpt, zware schaduwen.

R. H. BREMMER.

KERKELIJK LEVEN

„Het verbond Gods". (III.)

Gemakshalve lieten we verleden week even dr A. Kuyper, naar wien prof. Aalders verwees, rusten, onder belofte evenwel, op hem terug te komen. Dat doen we thans.

Aanleiding daartoe ligt in het (lang niet uitzonderlijke) feit, dat ook in dezen elkaar bestrijdende theologen zich beide op Kuyper beroepen. Een aanmaning om met het étiket „ongereformeerd" wat zuinig om te gaan, en het alleen te gebruiken, als men duidelijke argumentatie geeft tegenover andersdenkenden.

We stellen naast elkaar Aalders en Ten Hoor.

Prof. Aalders, nog steeds bezig met zijn als de alleen gereformeerd voorgestelde opinie, dat Christus HOOFD van het genadeverbond is, verwijst naar dr A. Kuyper, Uit het woord V, 107—111 (later, 1909, verschenen onder den titel: „De Leer der Verbonden"). Dr Kuyper kiest daar zijn positie in Rom. 5, „de schitterende pericoop, waarin de... apostel ons... aantoont, hoe in het stuk der genade Adam en Christus dragers van eenzelfde gedachte waren" (107). Het hoofdstuk gaat over de toerekening. Dr Kuyper construeert de dingen als volgt:

> „Er is tweeërlei manier, waarop ons iets uit Christus toe kan komen. We kunnen namelijk òf optreden als leden van zijn lichaam; d.i. als in ons dragende datzelfde leven dat in hem is; één leven met hem levende; met hem lotgemeen.
>
> Of ook we kunnen optreden „als leden van het genadeverbond", waarvan Hij het Hoofd is; d.w.z. als in zake van recht en toerekening met hem in één verband staande.
>
> De vraag is dus maar, wat wordt in Romeinen 5 bedoeld? De lotsgemeenschap met den Christus als ons Leven, dan wel de lotsgemeenschap met den Christus als Hoofd van het genadeverbond?
>
> En op die vraag nu kan noch mag anders dan in laatstbedoelden zin geantwoord: Romeinen 5 handelt van onze lotsgemeenschap met den Christus als ons Verbondshoofd.
>
> Waaraan men dat zien kan? Wel, uiterst eenvoudig!
>
> Zoodra er van toerekening sprake is, hebt ge natuurlijk met een „verbond" te doen, en eerst als het u toegerekende later in u wordt uitgewerkt, komt de gemeenschap des Levens.
>
> Een verbond gaat op zedelijke verplichtingen. Alleen bij een verbond is er dus van toerekening sprake. En overmits nu heel Romeinen 5 staat of valt met de toegerekende gerechtigheid van den Christus, zoo is het hiermee dan ook uitgemaakt, dat de Christus hier voorkomt en toe wordt gejubeld en gedankt als de Middelaar en Borg, die in het verbond voor ons optrad, en dus krachtens dat verbond een gerechtigheid verwierf, die alleen op grond van dat verbond voor toerekening vatbaar was en ons toegerekend wierd."

Tot zoover dr A. Kuyper.

We zullen, al viel er toch wel over te praten, ons niet lang ophouden met de objectie, dat dr Kuyper hier behalve den naam „Hoofd" ook dien van „Middelaar" (optredende in het verbond) bezigt. Want het is onmiskenbaar, dat straks, bl. 111, de beide Adams als Hoofd van een verbond (resp. werk- en genadeverbond) door hem worden voorgesteld. Kuyper's parallel tusschen Adam en Christus als Verbondshoofd (met toerekening van schuld dan wel gerechtigheid) aan allen, die in het verbond besloten zijn, is duidelijk genoeg (111).

Nu zullen we thans nog niet er over spreken, dat prof. dr S. Greijdanus, destijds nog predikant, in 1906 een referaat gepubliceerd heeft over den „Toerekeningsgrond van het Peccatum Originans (Adam's „Bondsbreuk)". Over dat referaat is destijds al heel wat te doen geweest, en in „De Heraut" (— er is niet véél nieuws onder de zon —) is de schrijver lang geleden beschuldigd van ongereformeerdheid; een vonnis, dat later zoo ongeveer teruggenomen is door „De Heraut", en heelemaal door de synode, die den referent tot hoogleernar benoemde. Wel vragen we ons af, waarom prof. Aalders thans, nu er sinds meer dan 33 jaar verloopen zijn, niet de minste aandacht wijdt aan zijn Kamper collega-exegeet, tenminste, nu hij zijn meening als de alleen gereformeerde komt aandienen. Heel de strekking van prof. Greijdanus' referaat was, naar diens eigen getuigenis (54) immers, juist „te betoogen, dat de gronden voor toerekening, eenerzijds van Christus' gehoorzaamheid en anderzijds van Adam's ongehoorzaamheid, verschillen". M.a.w. de parallel, dien dr Kuyper trekt tusschen de beide Adams, schijnt prof. Greijdanus niet juist, deels niet ter zake te zijn. „De vraag", aldus prof. Greijdanus, bl. 39, „de vraag is, of Adam en Christus geparalleliseerd worden óók inzake den grond van toerekening, zoodat zij ook desbetreffend elkanders beeld en tegenbeeld vormen. Calvijn ontkent dit... Adam en Christus komen hier in vergelijking ten aanzien van hetgeen **zij** doen voor de menschheid, maar niet met betrekking tot de vraag, wat **God** om hunnentwil aan ons doet... Alzoo blijkt dus, dat het... punt van vergelijking zich in deze verzen niet uitstrekt tot den grond, waarop God ons om Adam's rebellie zoude verdoemen, of om Christus' verdienste rechtvaardigen" (41).

Tot zoover prof. Greijdanus. Als hij gelijk heeft, valt Kuyper's constructie, zooeven geciteerd, omver.

Het moet ons van het hart — en we zeggen het nogmaals, opdat men wete, waarom we tegen prof. Aalders evenzeer als tegen dr Thijs ons schrap zetten — dat het ons leed doet, dat prof. Aalders in de periode 1936—1939 zijn best doet, ons een verbondstheorie op te dringen, die gladweg negeert, wat van gereformeerde zijde (we komen straks nog op anderen) te berde is gebracht. Tegen scherpe conclusies hebben we geen bezwaar, behalve, als ze ernstige bedenkingen van de allernaasten volkomen dood zwijgen. Men vraagt zich af, hoevelen, die dadelijk in het raam der huidige controversen ingenomenheid betuigen met verbondstheorieën zoowel van dr Thijs als van prof. Aalders, zich realiseerden, dát en welke kwesties er aan vast zitten. Zulke broeders bevorderen den vrede niet, evenmin als prof. Aalders, die opinies, welke reeds lang geleden onder ons verdedigd zijn, thans als niet-gereformeerd aandient, zonder evenwel de bewijsvoering weer te openen.

Maar we zouden nog verder gaan. Als prof. Aalders toegekomen is aan de nadere uitwerking van wat hij bij dr Kuyper (inzake den parallel der twee verbondshoofden) gevonden heeft, dan voert hij de onderscheiding tusschen wezenlijke en niet-wezenlijke bondelingen in. Het getal der wezenlijke bondelingen is z.i. gelijk aan dat der uitverkorenen. En deze meening blijkt op Kuyper te willen steunen. In deze lijn ligt dan ook bij prof. Aalders de onderscheiding tusschen „wezen" en „verschijning" des verbonds (211, 216); hij neemt zelfs „een zekere tegenstrijdigheid" aan „tusschen het wezen van het genadeverbond en de uiterlijke verschijning waarin het optreedt". Volgens prof. Aalders heeft het „den Almachtige believd de bijeenvergadering Zijner uitverkorenen aldus te doen plaats hebben, dat de uiterlijke verschijning en de inwendige realiteit van het genadeverbond elkaar nimmer volkomen dekken".

Blijkbaar heeft prof. Aalders aan de onderscheiding van wezenlijk, dan wel niet-wezenlijk genoeg. Ik las bij hem nergens een uitlating, die de neiging verried, om tusschen „wezenlijke" en „werkelijke" bondgenooten nog weer nader te onderscheiden. Eerder het tegendeel. „Wezenlijk" en „werkelijk" schijnen voor prof. Aalders synoniemen te zijn. Op bl. 215 b.v. vraagt hij: „was Ezau in werkelijkheid in het verbond Gods begrepen?" en antwoordt ontkennend. En op bl. 217 staat: „Omtrent het wezen van het verbond kunnen wij hier geen zekerheid erlangen. Wij kunnen niet op feillooze wijze uitmaken, wie er werkelijk tot het verbond behooren, en wie niet".

Welnu, hier verschijne nog even Ten Hoor ten tooneele. Verleden week noemden we ook hem onder degenen, die tegen Kuyper's these van Christus als Hoofd van het genadeverbond bezwaar hadden. Maar merkwaardigerwijze gebruikt Ten Hoor in zijn leer des heils (soteriologie) onder beroep op dr A. Kuyper de onderscheiding tusschen wezenlijke en werkelijke bondelingen. Aalders meent: „geen wezenlijke bondeling? dan ook geen werkelijke". Ten Hoor evenwel: „geen wezenlijke? dan toch een werkelijke". En ook hèm brengt dr Kuyper den gewenschten steun. Ten Hoor citeert n.l. Kuyper's „Uit het Woord" II, 329, 330: „Wezenlijke bondgenooten zijn alleen, die in Christus ingeplant en der eeuwige zaligheid deelachtig zijn of zullen worden. Maar werkelijke bondgenooten zijn bovendien al dezulken, die tijdelijk met dezen kring van godzaligen in organisch verband stonden". Ten Hoor concludeert dus terecht, dat men bij Kuyper van niet-uitverkorenen als niettemin werkelijke bondgenooten kan hooren spreken.

Dat is dus weer een andere constructie. Ze bewijst ten overvloede, dat zelfs wie Kuyper's meening meent te verdedigen tegen anderen, hem soms weer loslaat op een punt, waarop die anderen aan zijn kant kunnen gaan staan.

***

Moge dit leerzaam zijn, en een les, om vooral niet in 1939 aan te sturen op onverantwoorde synodale uitspraken over het verbond (we laten liever de theologie vrij), nog uit een anderen gezichtshoek blijkt zulk een les ons noodig. Er zitten — het voorbeeld van prof. Greijdanus leerde het ons reeds — heel wat problemen aan prof. Aalders' uitspraak vast. We zouden kunnen wijzen op L. J. Hulst (Supra en Infra, een woord van verdediging en toelichting, Nijkerk, G. F. Callenbach), die zelfs het gevaar van nestorianisme[1]) ziet dreigen van de zijde der „drijvers van een eeuwig genadeverbond", en Christus niet als Hoofd, doch als Middelaar des Verbonds erkent (37, 54). Dat bezwaar is niet door velen overgenomen. Anders staat het evenwel met de opmerking van Hulst, dat indien het verbond met Christus als tweede partij is opgericht, tevens in qualiteit van Hoofd der zijnen, men dan Christus' verantwoordelijkheid dient te aanvaarden. Ds T. Bos blijkt dit bezwaar te voelen, als hij opmerkt („De Wachter" I, 24, 29 Mei 1903):

> „In den waren, eigenlijken zin des woords kan men niet zeggen, dat God het Genadeverbond met Christus opgericht heeft, want dan zou daaruit volgen, dat God in dat Verbond werd de God van Christus, en Christus uit vrije genade het eigendom geworden is van God. Het Verbond is dus opgericht met menschen die geworden waren „zonder God in de wereld", en door het Verbond genadiglijk weder aangenomen werden tot een volk van God.... Alleen moet daarbij opgemerkt worden, dat dit niet kon zonder den Borg, Jezus Christus.... In DIEN zin kan dus gezegd worden, dat het Genadeverbond is opgericht met Christus en in Hem alleen met de uitverkorenen."

Nog een ander bezwaar van Hulst vindt in den laatsten tijd erkenning. Hulst vraagt:

> „Zoudt gij waarlijk in ernst denken, dat de voorstelling meer Gode waardig zou zijn, dat Hij, in acht nemende des menschen algeheele onmacht ten goede, van eeuwigheid een verbond sluit ten opzichte van zekere menschen met Christus als hun Hoofd, zoodat Hij voor hen verantwoordelijk is, én zij als dood kapitaal Hem in handen zijn gesteld?" (82).

Men bemerkt: die kwestie van dat „doode kapitaal" is in dit citaat het nieuwe element in de discussie. Letterlijk dezelfde uitdrukking treffen we aan in een gedrukt catechisatieboekje, afkomstig van een predikant der Chr. Geref. Kerk, die zijn bezwaar tegen wat hij noemt de „neo-gereformeerde" opvatting van het Genadeverbond aldus onder woorden brengt (vgl. „Bazuin", 9 Sept. 1937):

> Wat is de Neo-Gereformeerde opvatting over het genadeverbond?
>
> A. Dat God in de stille eeuwigheid een genadeverbond heeft opgericht, niet met den zondaar, maar met Christus den Verlosser, die hierbij niet voorkomt als Middelaar maar als Hoofd, vertegenwoordigende alle maar ook alléén de uitverkorenen, die Hij voor Zijn rekening neemt, de uitverkorenen komen daarin dus niet voor als menschen met wie God handelt, want zij waren nog nergens dan in de gedachten Gods, maar als dood kapitaal dat verhandeld wordt aan den Zoon, en waarvoor dus ook niemand verantwoordelijk is dan de Zoon.

Als dat niet op Hulst teruggaat, dan is mijn dogmenhistorische knobbel niet sterk ontwikkeld.

Hoe dat zij, men ziet, dat er aan de kwesties heel wat vast zit. Het is geen oude A- of B-kwestie, maar die zit er wel zijdelings aan vast. Vandaar ook, dat men dadelijk hier denkt aan de huidige Christelijke Gereformeerden, die door exclusivistische uitlatingen als van prof. Aalders allicht weer verder van ons af komen te staan, dan wij zelf blijkens onze toenaderingspogingen blijken wenschelijk te achten.

Ook met het oog daarop zullen we nog enkele punten hebben onder de oogen te zien: we komen dan Jongeleen, Kersten, Wisse, Beuker en nog wel anderen tegen, en zeggen tot zoolang: so long!

K. S.

De scheuring in Amerika. (X.)

Onze beantwoording van ds Lyzenga vervolgende, komen we toe aan de kwestie van „poiein" en „prassein". Ik ben me ervan bewust, dat ik, door op deze vragen in te gaan, even afbuig van de lijn dezer reeks. Toch waag ik 't er maar op, want óók nu heeft het incident-Lyzenga symptomatische beteekenis. Het is een merkwaardig exempel van de gevaren, die de Chr. Ref. Church bedreigen van de zijde van enkele woordvoerders (niet te verwarren s.v.p., met het gros der predikanten en leden). Het gevaar met name van overschatting der vermogens en bedoelingen van den „natuurlijken mensch".

„Poiein" en „prassein", wat is dat voor een kwestie?

We verwijzen voor beantwoording dier vraag naar onze Catechismusbijlage, bl. 83, v. Daar wordt gehandeld over Paulus' uitspraak, Rom. 2 : 14, 15, volgens welke de heidenen krachtens hun natuur, zonder dat hun op Sinai of anderszins de in de Schrift ons geopenbaarde wet bekend gemaakt is, DOEN de dingen, die der wet zijn. Ik merk dan op:

> Nu wordt hier in het grieksch een werkwoord gebruikt voor „doen", dat bizonder onze aandacht verdient. Het is „poiein". Daarnaast is er nog een ander werkwoord in het grieksch, dat óók vaak door „doen" wordt weergegeven: „prassein". Eén onzer uitleggers nu ziet het verschil tusschen beide werkwoorden vrij scherp uitgedrukt, ook in ons hoofdstuk, Rom. 2. In de verzen 2 en 3, en ook in vs.

1) „Als men aan den wil der menschheid des Heilands het sluiten van een verbond toekent, dan kent men Hem ook eene menschelijke persoonlijkheid toe; want men sluit geen verbond met iemand, die geen persoonlijke zelfverantwoordelijkheid heeft. En als men Hem eene menschelijke persoonlijkheid toekent, dan heeft men de verworpene dwaling van Nestorius, die twee personen in den Heiland stelde." Hulst, a.w. 47, noot.